

De e-krant

Onafhankelijke elektronische krant voor Nederlandstaligen in Israël
Verschijnt als er nieuws is en alleen per e-mail: ekrant@actcom.net.il
1ste jrg. Nr. 2, 5 juni 2007, 19 Sivan 5767

De e-krant plaatst informatieve artikelen, die inzicht geven in de Nederlandse gemeenschap in Israël en voldoen aan de gangbare regels van de journalistieke ethiek. Het belangrijkste doel van de e-krant is om zonder bevoordeling of discriminatie van welke groep dan ook voor iedereen meer openheid binnen de gemeenschap te scheppen.

Redactie: Chaya Brasz (eindred.)

Dr. Minny Mock-Degen

In dit nummer:

1. Terug naar de democratie?...1
2. Anajah: open middag...3
3. Enquête: Nederlanders blijven Nederlanders, ook bij ons?...4
4. Waar komen onze oliem vandaan? De Nederlandse gemeenschap in Israël demografisch neergezet ...6

De Algemene Vergadering van de Irgoen Olei Holland vindt plaats op 1 juli 2007 om 16:00 uur in Beth Zionei America, Daniel Frish 1 in Tel Aviv

Voor informatie: 03-5625611

ioh@netvision.net.il

Terug naar de democratie?

Door de komst van ‘het grote geld’ heeft de Nederlandse gemeenschap in Israël de afgelopen jaren stormachtige ontwikkelingen door-gemaakt. Al met de verdeling van de Dolmangelden ontstond in 1998, op initiatief van de Irgoen Olei Holland, een nieuwe overkoepelende stichting met de naam HONI. Veel mensen zijn dat alweer vergeten, maar HONI betekent: Hulp aan Oorlogsslachtoffers uit Nederland in Israël.

Na de Dolmangelden volgden de nog veel grotere sommen van de marorgelden en alles bij elkaar had dat allerlei consequenties in organisatorische zin. Mensen, die zich jarenlang niet met de Nederlandse gemeenschap in Israël hadden ingelaten, kwamen opeens naar voren als de sterkste en meest bekwame vertegenwoordigers om het geld te claimen. Dat was hard nodig niet alleen om de hoogst mogelijke sommen los te krijgen, maar tevens om een rechtvaardige verdeling tussen de Joodse gemeenschap in Nederland en de Nederlandse gemeenschap in Israël tot stand te brengen. HONI bleek daarbij al snel kinderspel te zijn en werd in het jaar 2000 onder de voet gelopen door de oprichting van de Stichting Platform Israël (SPI) door Avraham Roet, Barend Elburg (bestuur Beth Juliana) en de toen net nieuwe voorzitter van de Irgoen Olei Holland, Baroech Bar-Tel.

De SPI is een Israëlische stichting (amoeta) en treedt sindsdien naar buiten toe op als overkoepelende organisatie van ex-Nederlanders in Israël. In de SPI werden afgevaardigden van de meeste (maar niet van alle) Nederlandse organisaties opgenomen. Al snel kwam vervolgens ook de Stichting Collectieve Marorgelden Israël (SCMI) tot stand die de taak kreeg het geld te verdelen. Hoewel de SCMI in Israël zitting heeft, is het een Nederlandse stichting, ingeschreven bij de Nederlandse Kamer van Koophandel. Ook in de SCMI zijn niet alle in Israël bestaande organisaties van ex-Nederlanders vertegenwoordigd. De SPI beslist uiteindelijk over de toelating en houdt nieuwe organisaties zoveel mogelijk buiten de deur. Bij de verdeling van het marorgeld was het beleid er immers steeds op gericht om de bestaande organisaties en infrastructuur van de Nederlandse gemeenschap in Israël in stand te houden en te versterken en nieuwe initiatieven te ontmoedigen.

Daar is kritiek op. Nieuwe organisaties ontstaan als er bij een groep mensen een nieuwe behoefte is gegroeid. Een samenleving is nu eenmaal dynamisch. Oude structuren verdwijnen en nieuwe ontstaan. Een van de organisaties, die al meer dan een jaar buiten de deur wordt gehouden is de vrouwenorganisatie Anajah. In de afgelopen jaren hebben macht en kracht een grote kans gekregen en zijn vrouwen opvallend teruggedrongen uit de besluitvormende posities. Zij voelen zich slecht vertegenwoordigd. Het terugdringen van de democratie is helaas een van de negatieve bijverschijnselen geworden van de komst van 'het grote geld'.

Als overkoepelende organisatie is de SPI bovendien geen goede oplossing. Zoals gezegd zijn niet alle organisaties erin opgenomen en de samenstelling van het bestuur is slechts

in een klein kringetje bekend en wordt nooit ergens gepubliceerd. We kennen die leiders dus niet en hebben ze ook niet gekozen. De doelstelling van de SPI is bovendien beperkt. De SPI is in feite een belangenorganisatie, die ten doel had het marorgeld naar Israël te halen, maar die, nu dat is bereikt, zichzelf heeft overleefd. Als de SPI zou verdwijnen kan de gemeenschap terug naar de democratie.

Om daarmee een eerste stap te zetten is het van belang vast te stellen, dat niet de regering, maar de volksvertegenwoordiging het hoogste orgaan is in een democratie. In de gemeenschap van ex-Nederlanders in Israël is dat **de grootste verzameling van ex-Nederlanders, die in een Algemene Vergadering bijeen komt en rechtstreeks een bestuur kiest van een algemene organisatie.** Hoe oubollig het in sommige oren ook klinkt: dat blijkt nog steeds de AV van de Irgoen Olei Holland te zijn. De IOH is in de ogen van sommige mensen een hopeloos verouderde organisatie, maar desondanks is het wel de enige, die het algemene karakter en de democratische structuur bezit om de volksvertegenwoordiging in ere te herstellen.

Het voortbestaan en het karakter van de IOH staan al jarenlang ter discussie, maar het heeft weinig zin om er van buitenaf tegenaan te blijven mopperen. Wie het niet eens is met het beleid of met de huidige of de nieuw voorgestelde voorzitter en wie wil, dat de dingen anders gaan, kan zijn of haar democratische rechten gebruiken, een eigen kandidaat voorstellen voor het voorzitterschap van de IOH en een campagne beginnen om de volksvertegenwoordiging als hoogste orgaan in de Nederlandse gemeenschap te herstellen. Lukt het nu niet, dan lukt het volgend jaar wel.

[Red]

Anajah: open middag en kennismaking

Mannen en vrouwen zijn welkom op de open middag van de stichting Anajah voor uit Nederland afkomstige Vrouwelijke Academici en Kunstenaars in Israël. Tijdens de bijeenkomst op 24 juni van 15:00 tot 18:00 uur in Beit Belgia op de Givat Ram campus van de Hebreeuwse Universiteit, worden drie lezingen gehouden, waarop het publiek kan reageren en vragen kan stellen. Ook anderszins zal er veel informatie aanwezig zijn. Hier volgt het programma:

<p style="text-align: center;">Genderlinguïstiek: De boodschap achter de informatie: een Aleh-artikel geanalyseerd door Mieke Daniëls-Waterman Universitair docente Algemene Taalwetenschap en hoofd sectie Nederlandse Taalkunde Hebrew University</p> <p style="text-align: center;">*</p> <p style="text-align: center;">Vrouwen achter de coulissen van de (Nederlands Joodse) Geschiedenis door Chaya Brasz Historicus en publicist. Voormalig directeur van het Center for Research on Dutch Jewry Hebrew University</p> <p style="text-align: center;">*</p> <p style="text-align: center;">Waar gaat het nu eigenlijk over? Wie zijn wij in de gemeenschap van ex- Nederlanders in Israël? door dr. Minny Mock Sociologe, doctoraat Hebrew University</p>

De middag wordt gehouden omdat het oprichten van een beweging voor

vrouwen binnen de Nederlandse gemeenschap in Israël niet rimpelloos is verlopen. De stichting Anajah is immers na haar oprichting vanuit sommige kringen aangevallen als zou deze organisatie geen legitiem bestaansrecht hebben.

Wie op de hoogte is van de status en activiteiten van vrouwen in Israël kan zich er alleen maar over verbazen, dat het zo lang heeft geduurd voordat ook uit Nederland afkomstige vrouwen zich op dit terrein gingen roeren. En gelukkig is niet alles negatief: één van de bij de maror-commissie SCMI ingediende projecten van de stichting Anajah is goedgekeurd en krijgt dus subsidie. Desondanks willen de leden van Anajah zich graag – en in het Nederlands – een keer binnen de gemeenschap voorstellen.

Wie wil deelnemen wordt verzocht zich van te voren aan te melden in verband met de catering. Bovendien is het noodzakelijk de uitnodiging mee te brengen, die eenmalig met de auto toegang verschaft op de campus Givat Ram van de Hebreeuwse Universiteit in Jeruzalem. Wie zich nog niet opgaf wordt verzocht dat zo snel mogelijk te doen: anajah@actcom.net.il

Kortjes:

- De stichting Anajah protesteerde bij de Minister van Justitie tegen het toenemende aantal dajaniem van charedi-richting in de rabbinale rechtbanken.
- Elisheva van der Hal-van Raalte (uit de jisjoev Lie-on) verwierf op 16 mei de doctorstitel aan de universiteit van Leiden voor haar proefschrift over *Early Childhood*

Enquête: Nederlanders blijven Nederlanders, ook bij ons?

Door Minny Mock-Degen

‘Nederlanders blijven Nederlanders. Al wonen ze nog zo ver weg en willen ze niet meer terug naar het kleine benauwde vaderland.’ Met deze woorden begint een inleidende passage van een van de artikelen die op 28 april verschenen in het themanummer van het Handelsblad over Nederlanders die in het buitenland wonen. Het NRC *De Week* en de Radio Nederland Wereldomroep hielden een enquête onder Nederlanders in het buitenland waarop ze een respons kregen van meer dan 1400.

Het is een interessante vragenlijst die beoogt een aantal issues in kaart te brengen die spelen voor Nederlanders in het buitenland en een beeld te krijgen van hoe ex-pats aankijken tegen de band die ze met Holland hebben. De enquête vergaart naast voor de hand liggende gegevens ook informatie als: Welke artikelen laat u wel eens uit Nederland komen die u niet ter plekke kunt kopen; Wat mist u juist niet aan Nederland? Er zijn ook vragen met betrekking tot de taal die men spreekt met de kinderen en in welke taal die kinderen onderwijs krijgen. In het rijtje talen, dat tal van antwoordmogelijkheden biedt, inclusief Noors, Chinees, en Zweeds, ontbreekt het Ivriet. Maar die mogelijkheid kan worden ingevuld in het hokje: een andere taal/andere talen.

Een van de artikelen in het themanummer bevat wat cijfermatige gegevens die de enquête opleverde. Van de respondenten zijn de meesten in de periode 1951-1960 en 1961-1970 geboren, gevolgd door diegenen uit de geboortejaren 1941-1950. De emigranten/verblijvers in het buitenland zijn dus vooral dertig-tot-veertig-tot-vijftig-plussers. Op de vraag: ‘Heeft u zich gemakkelijk kunnen aanpassen aan uw verblijf buiten Nederland?’ antwoordde 42% van de mannen en 29% en van de vrouwen met ‘makkelijk’ terwijl 14% en 25% respectievelijk aangaf die aanpassing

‘niet makkelijk, niet moeilijk’ te vinden. Hoelang verblijven diegenen die de enquête hebben ingevuld al in het buitenland? Voor 50% was dat inmiddels meer dan 10 jaar, 18% tussen 5 en 10 jaar, de overigen minder dan vijf jaar. Als reden voor verblijf in het buitenland werd door 50% van de mannen en 32% van de vrouwen als antwoordmogelijkheid genoemd: Ik ben zelf geëmigreerd. Zo’n 3% van de mannen en 28% van de vrouwen gaf aan dat ze met de partner zijn mee verhuisd. Voor 16% van de mannen gold als reden voor verblijf in het buitenland: ‘Mijn partner is buitenlands en ik woon nu daar’, terwijl dat voor zo’n 22% van de vrouwen gold. Beide issues beschouwend, ontstaat de indruk dat wat betreft de reden voor verblijf in het buitenland vrouwen volgzzaam zijn: waar de man gaat, gaat de vrouw.

Wat de ex-pats missen? Veel noemden in dit verband de Hema (het enige bedrijf dat genoemd werd), stroopwafels, wolkenluchten en bruin brood. De ‘hedendaagse rechtse politiek’ werd door nogal wat respondenten genoemd als wat niet wordt gemist. Van slechts 6 % bestond de vriendenkring vooral uit Nederlanders en andere ex-pats, 31% uit een mix van Nederlanders, ex-pats en autochtonen, en nog eens 31% uit vooral autochtonen. Dus geen sprake van afgebakende, eigen Nederlandse

kring enclaves. Van de respondenten wil 61% blijven wonen in het land waar ze nu verblijven, 4% wil wel terug naar Nederland maar niet voorgoed, en 4% wil definitief terug. Dat 'wil-voorgoed-terug-percentages' is opmerkelijk laag. Dit in combinatie met andere gegevens geeft aan dat Nederlanders in het buitenland honkvast zijn, zich in het algemeen goed hebben aangepast, er niet over denken om terug te keren naar hun voormalig vaderland, zich redelijk geïntegreerd voelen in hun nieuwe land van vestiging.

De cijfers gaan vergezeld van een fictieve brief die gebaseerd is op de antwoorden op de gesloten (hokjes invullen) en open (zelf het antwoord formuleren) vragen. Een creatief idee. De strekking van de brief geeft een zo goed mogelijk beeld van de gevoelens die onder Nederlandse emigranten leven. De fictieve brief is geschreven door een vrouw die met haar man is meegereisd naar het buitenland omdat hij door zijn werk werd uitgezonden.

Een paar citaten:

'Nadat ik Nederland verliet, heb ik de eerste maanden veel moeite gehad om mensen buiten mijn directe leefomgeving te leren kennen. [...] Maar je moet er moeite voor doen en zelf het initiatief nemen. En de taal leren, want als je in het Hollandse kringetje blijft rondhangen, kom je geen stap verder.

[...] Als je geen kinderen hebt (of een hond) is integreren lastiger, denk ik. Mijn kinderen zijn allebei in Nederland geboren. Toen mijn jongste hier naar de crèche ging, kreeg hij er nachtmerries van. De crèche was heel streng, er heerste een 'niet op de stoel wiebelen'-mentaliteit. Ook de scholen zijn streng en

hiërarchisch. Toch vermoed ik dat de kinderen in dit systeem tot grotere – en voor de ouders soms verbazingwekkende – prestaties worden gedreven dan in Nederlandse omstandigheden.

[...] Ook mis ik de directe contacten met familie en vrienden in Nederland. Hun humor en het communiceren in de moedertaal.[...] En ik mis de echte winters, die in werkelijkheid zeldzaam zijn maar hier geïdealiseerd worden. De Hema niet te vergeten [...]. De huidige politieke sfeer in Nederland, die ik de nieuwe hufterigheid noem, staat me niet aan. Ik heb me op bepaalde momenten moeten schamen voor bepaalde uitlatingen. [...] Ik denk niet dat ik ooit terugga naar Nederland. Ik ben steeds 'verliefder' op 'mijn' land en voel me hier meer dan ooit thuis! Maar ben ik echt geïntegreerd? Al met al zeg ik: het is fijn om niet helemaal geïntegreerd te zijn, nergens echt bij te horen, bij geen enkele groep of in geen enkel land.'

Het zou de moeite waard wanneer Nederlanders in Israël de enquête invullen zowel voor de NRC (al lijkt het een beetje op mosterd na de maaltijd) als ook voor onszelf hier in Israël.

De volledige vragenlijst is te vinden op www.nrc.nl/enquete. Ik wil hierbij de lezers oproepen om hem uit te printen, in te vullen en vervolgens (indien gewenst anoniem) aan mij te sturen (Minnie Mock, Habrosh 18, 76234 Rechovot). Eventueel met toevoeging van ideeën voor vragen die speciaal van belang zijn voor emigranten in Israël. Ik hoop dat hier in het komende nummer dan

**een en ander over kan worden
bericht.**

Alvast bedankt!

Waar komen onze oliem vandaan? De ‘Nederlandse gemeenschap’ in Israël demografisch neergezet

door Chaya Brasz

Om iets te begrijpen van de ‘gemeenschap’ van voormalige Nederlanders in Israël is het nodig om zowel de laatste demografische gegevens van de Joodse gemeenschap in Nederland er bij te pakken als die van de Nederlanders in Israël. Het woord ‘gemeenschap’ schrijven we hier opzettelijk tussen aanhalingstekens, omdat het de vraag is in hoeverre er sprake is van een ‘gemeenschap’. Een behoorlijk aantal mensen wil er per definitie niet bijhoren en is op en top Israëliër geworden. Het zou bovendien ook wel eens zo kunnen zijn, dat er inmiddels diverse (ex-)Nederlandse ‘gemeenschappen’ bestaan.

Nederland

De samenstelling van de Joodse gemeenschap in Nederland is voor ons van belang omdat daar de alia vandaan komt. Hoe geassimileerder een gemeenschap is, hoe heterogener ook de samenstelling van de groep immigranten naar Israël: Joden vanuit het hart van de Joodse gemeenschap of niet; Joden met een maar heel vage Joodse binding; terugkerende Israëliërs van allerlei plimage en niet-Joden, meestal als partners van die (Joodse of Arabische/Palestijnse) Israëliërs. Dat er uit geassimileerde gemeenschappen ook heel wat niet-Joden naar Israël komen is ons vooral sinds 1990 bekend uit de Russische immigrantengroep, maar het fenomeen is al heel wat ouder dan dat. In het algemeen kan gezegd worden dat het aantal niet-Joden onder degenen die zich in Israël vestigden tot 1970 bijna te verwaarlozen was. Sindsdien heeft het aantal een steeds stijgende lijn gevolgd en dat geldt ook voor de alia uit Nederland.

In de Joodse gemeenschap in Nederland is minder dan tien jaar geleden een uitgebreid demografisch onderzoek gedaan, dat resulteerde in een boek over *De Joden van Nederland anno 2000* onder redactie van Hanna van Solinge en Marlène de Vries. Het onderzoek werd begeleid

door Chris Kooyman van Joods Maatschappelijk Werk. Uit dat rapport ‘anno 2000’ bleek, dat er in Nederland nog circa 30.000 mensen woonden met twee Joodse ouders of alleen een Joodse moeder. Daarnaast waren er 13.000 met alleen een Joodse vader en zij worden in Nederland tegenwoordig aangeduid als ‘vader-Joden’. De meeste Joden in Nederland trekken zich namelijk weinig meer aan van halachische maatstaven en tellen ‘vader-Joden’ gewoon mee. Om die reden werd in 2000 het aantal Joden in Nederland dan ook vastgesteld op circa 43.000 en dat was met inbegrip van de in Nederland wonende Israëliërs.

Maar 20% van de in Nederland wonende Joden behoorde in 2000 tot een Joods kerkgenootschap. Eind 2005 waren nog 4.750 mensen lid van het Nederlands Israëlietisch Kerkgenootschap en 3.100 van de Liberaal Joodse Gemeenten.¹ Hier komen dan nog enkele honderden leden bij van de Portugees-Israëlietische Gemeente, het reconstructionistisch gerichte Beth Hachidoesj in de Uilenburgerstraat in Amsterdam en een in 2005 opgestarte masorti gemeente (conservatieve) in Weesp. In totaal zijn dus nog ten

---

¹ Deze meer recente gegevens zijn te vinden in Kooymans hoofdstuk in: Brasz, Chaya, *In de tenten van Jaakov, Impressies van 75 jaar Progressief Jodendom in Nederland 1931-2006*, Amsterdam/Jeruzalem 2006.

hoogste 8.500 mensen lid van een Joodsreligieuze organisatie. 42% van de 43.000 Joden bezoekt activiteiten van Joods Maatschappelijk Werk. 66% bezoekt het Joods Historisch Museum. Joodse binding is dus vooral sociaal-cultureel bepaald.

Joden in Nederland trouwen laat of helemaal niet en hebben een laag geboortecijfer. Ook de kans dat Joden in Nederland met Joden huwen is laag. Van de voor 1975 geboren halachische Joden, trouwde circa 50% nog met een halachisch Joodse partner. Ook van degenen met alleen een Joodse vader trouwde 20% met een halachisch Joodse partner. Onder de na 1975 geboren en is minder dan 30% nog gehuwd met een Joodse partner. Alle samenlevenden tezamen – gehuwd en ongehuwd en door alle leeftijds-groepen heen – heeft maar 40% tot 45% meer een Joodse partner. De situatie is volgens Kooyman momenteel zelfs zo dat 80% van de Joden in Nederland in familieverband leeft met niet-Joden. Dat wil zeggen, dat één van de ouders of de partner niet-Joods is.

Uit deze gemeenschap is de alia niet alleen gering, maar ook anders van samenstelling dan voorheen. Met de Joden die op alia komen, komt meer dan vroeger niet-Joodse familie mee. Er komen vanuit Nederland dus mensen op alia vanuit het hart van de Joodse gemeenschap, maar ook vanuit alles wat daar omheen te omschrijven is als ‘de marge’ of zelfs helemaal van buitenaf zonder dat er ooit enige relatie met de Joodse gemeenschap heeft bestaan. Slechts een deel van de immigranten komt met hulp van de Jewish Agency en wordt op Ben-Goerion verwelkomd door de Irgoen Olei Holland. Anderen vallen niet onder de regelingen van de Wet op de Terugkeer en zij vestigen zich hier (of

proberen zich hier te vestigen) via de gewone inburgeringregelingen.

Israël

Ook in Israël wordt af en toe demografisch onderzoek gedaan. Het laatste onderzoek is van 1995 en eigenlijk nogal verouderd, maar desondanks het enige dat we ter beschikking hebben. In dat onderzoek werden de uit Nederland afkomstige naar Israël geïmmigreerde ‘jotsee Holland’ gedefinieerd als mensen die zelf in Nederland zijn geboren, alsmede alle niet in Nederland maar elders (meestal in Israël) geboren met tenminste één in Nederland geboren ouder. Die totale groep bestond toen uit 12.300 mensen. Onder hen bedroeg het aantal mensen, dat zelf in Nederland was geboren slechts 4.880 zielen. Alle anderen waren dus al kinderen van oliem. Die kleine ‘gemeenschap’ van pakweg 5.000 zielen heeft in Israël eigenlijk een absurd groot aantal organisaties (zie de laatste bladzijde van de e-krant). Dat duidt op grote activiteit op allerlei terrein, gemeenschappelijke belangen en behoefte aan onderling contact. Interessant is dat in de totale groep van 12.300 ‘jotsee Holland’ het aantal niet-Joden in 1995 slechts 5% bedroeg.

De indruk bestaat, dat in het laatste decennium zowel het aantal oudere oliem – mensen uit de Joodse gemeenschap die achter hun eerder gealieuerde kinderen aankomen – is toegenomen, als het aantal jonge niet-Joodse immigranten. Samen met de optredende vergrijzing van eerder gekomen oliem resulteert de eerstgenoemde ontwikkeling in meer bejaardenwerk voor de traditionele organisaties voor ex-Nederlanders, dat wil zeggen de organisaties verbonden met de Irgoen Olei Holland. De politiek van het huidige hoofdbestuur speelt in op die ontwikkeling en

definieerde in de 'Aleh' de laatste tijd de doelgroep herhaaldelijk als 'oud-Nederlands'.

Dat staat echter wel haaks op de tweede genoemde ontwikkeling, die te maken heeft met de assimilatie-verschijnselen in de Joodse gemeenschap in Nederland, waar de IOH maar heel gering op in lijkt te spelen. Een echt beleid, gebaseerd op feiten, is in dit opzicht niet te ontwaren. Het aantal niet-Joodse of sterk geassimileerd Joodse immigranten nam zodanig toe, dat er inmiddels in 'Dutch Forum' een duidelijk georganiseerde jongere groep immigranten bestaat met deels dezelfde, deels totaal andere behoeften dan we eerder van oliem gewend waren. Dat ze zichzelf apart organiseerden duidt erop dat hun aantal groter is dan vroeger en een kritieke massa heeft overschreden. Zij redden zichzelf, want de traditioneel bestaande organisaties, die ook technologisch ver op hen achterliggen, vormen voor hen geen antwoord.

Met de in Nederland bestaande Joodse (en niet-Joodse) gemeenschap op de achtergrond lijkt er ook in Israël inmiddels sprake te zijn van – enerzijds – een kleiner en ouder wordende 'oud-Nederlandse gemeenschap' met een uitgesproken Joods, zionistisch en aan de gevolgen van de Sjoa gerelateerd karakter en – anderzijds – een eveneens kleine maar veel meer uitgewaaierde, jongere en veelal aan een niet-Joodse, seculiere Nederlandse cultuur geassimileerde 'Nederlands-Israëlische gemeenschap'.

De grote vraag – en een goed discussieonderwerp – is natuurlijk of dat ooit nog in een gezamenlijke immigrantenorganisatie samen kan gaan of dat we ons er bij moeten neerleggen dat er in Israël – in cultureel opzicht en qua leeftijd – meerdere gemeenschappen van ex-Nederlanders bestaan.

Actueel:

- Op 7 juni vindt van 15:30 tot 20:00 uur de derde Sara Becker Frank Conferentie over de status van vrouwen in Israël plaats in het Schechter Institute of Jewish Studies in Jeruzalem (Rechov Avraham Granot 4). De conferentie (in het Ivriet) is deze keer gewijd aan *A Stone in the Glass Ceiling, Jewish Women's Leadership* met onder andere Leah Shakdiel. Voor contact: Atalia 02-6790755, atalia@schechter.ac.il www.schechter.edu
- Op 10 juni wordt van 9:00 tot 18:00 uur aan de Bar Ilan universiteit (in het Ivriet) een conferentie gehouden over: *Charedi vrouwen in Israël: Beeldvorming, mythen en werkelijkheid*. Dit is een samenwerking tussen het Center for the Study of Women in Judaism en het programma voor contemporary Judaism aan die universiteit. Plaats: gebouw Feldman. Info: 03-5318286 jwmn@mail.biu.ac.il www.ai-dev.cpm/migdar
- Wie wil protesteren tegen de *Britse academische boycot tegen Israël* kan dat

Adres Onbekend

Door Minny Mock-Degen

Begin mei in Nederland zijn betekent in de media geconfronteerd worden met de oorlog en de op handen zijnde dodenherdenking. Jarenlang was ik er in geslaagd om het zo te plooiën dat ik tegen die tijd niet in Nederland zou verblijven. Geboren op 4 mei 1945 heb ik herinneringen aan mijn verjaardag als een bedrukt samenzijn met trieste mensen die net naar een herdenkingsplek waren geweest.

Het borrelde allemaal weer wat naar boven tijdens een recent verblijf in Nederland, die eerste week in mei omvattend. Maar er zat een lichtpuntje tussen: de aangekondigde opvoering van *Adres Onbekend*, geschreven door Katherine Kressmann Taylor. Een indringende novelle in de vorm van een briefwisseling die zich afspeelt aan het begin van de jaren dertig tussen twee vrienden resp. zakenpartners, de ene Joods, de ander niet-Joods. De correspondentie neemt een aanvang met de terugkeer van de niet-Joodse hoofdpersoon Martin naar Duitsland. De ander, Max, blijft in Amerika de kunstgalerie runnen, die ze samen hebben gevestigd.

De briefwisseling verhaalt over Martins transformatie van een liberaal tot een enthousiaste aanhanger van het nazisme. Hij schrijft over de armoede en de ontberingen die hij aantreft in Duitsland, waar hij van zijn Amerikaanse dollars een luxe bestaan kan leiden. Max wil weten wie toch die Adolf Hitler is, die aan de macht lijkt te komen. Wat hij over hem leest bevalt hem niet. Martin antwoordt – de machtsovername heeft inmiddels plaatsgevonden – dat Hitler mogelijk niet goed bij zijn verstand is, dat zijn bruinhemden uit de goot komen, dat ze op een akelige manier zijn begonnen wat Joden te jennen. Maar de mensen hebben weer hoop, vindt Martin, het lijkt erop, dat de Duitsers hun bestemming hebben gevonden, de

wedergeboorte van Duitsland is gaande. Zelf heeft hij zo nog zijn twijfels, was hij eerst afkerig van de strenge maatregelen tegen de Joden. Maar nu is hij zich ervan bewust dat ze noodzakelijk waren, zij het pijnlijk, maar toch noodzakelijk.

Het ergert Martin dat Max alleen maar rept van de problemen die zijn eigen mensen, de Joden, ondervinden. Ziet hij niet in dat enkelen moeten lijden opdat miljoenen worden gered? Het is ook altijd hetzelfde met Joden – weeklagen en jammeren, nooit dapper genoeg zijn om terug te vechten. Wat zijn vriendschap met Max betreft merkt Martin op: ‘Ik heb van je gehouden, niet vanwege je ras, maar ondanks je ras.’ Als Max hem vraagt om zijn zuster hulp te bieden laat Martin na iets te doen voor de opgejaagde vrouw met wie hij ooit een verhouding heeft gehad. Ze valt in handen van de SA, wordt omgebracht. Max werkt een beklemmend scenario uit dat uiteindelijk leidt tot de arrestatie van de voormalige vriend. De laatste aan Martin gerichte brief wordt naar Max geretourneerd onder de mededeling: adres onbekend.

Enkele jaren geleden kreeg ik het boekje van Kressmann Taylor in handen. Het is een van de meest indrukwekkende geschriften die ik over de opkomst van het nazisme heb gelezen. Kressmann Taylor ontleedt met een vlijmscherp mes het verwordingsproces van een redelijk

fatsoenlijk, liberaal mens tot een aanvankelijk opportunistische, maar steeds meer bevlogen volgeling van het nationaal-socialisme. Ze raakt trefzeker aan het subtiele weefsel van wat ervaren werd als een echte, een ware vriendschap tussen gelijk-gezinden. *Adres Onbekend* is een stukje literair vakwerk van een overweldigende kracht.

Katherine Kressmann Taylor (1903-1996) was van Duitse afkomst, werkte als tekstschrijfster voor een Amerikaans reclamebureau. Het idee voor *Adres onbekend* ontstond toen enkele vrienden van Kressmann Taylor - intellectuele, weldenkende mensen - naar Duitsland terugkeerden en al snel aanhangers werden van het nationaal-socialisme. De novelle verscheen in 1938 in het Amerikaanse maandblad *Story* onder de naam van haar echtgenoot. De uitgever en ook de echtgenoot van de schrijfster vonden de novelle te indringend om onder een vrouwen naam te laten verschijnen. Een jaar later publiceerde *Readers Digest* *Address Unknown* in boekvorm. In 1944 werd het door Columbia verfilmd. De schrijfster kreeg de eer om haar novelle te zien vermeld op de lijst van verboden boeken in nazi-Duitsland.

Address Unknown is inmiddels in vele talen gepubliceerd. In 1991 verscheen de novelle, die door de *New York Times Book Review* werd uitgeroepen tot de meest effectieve aanklacht tegen het nazisme, in een Duitse vertaling. In het Nederlands werd *Adres Onbekend* door Ambo/Anthos gepubliceerd; in het Ivriet verscheen de novelle bij Zemorah Bitan. In 1995 gaf *Story Press* ter herdenking van vijftig jaar bevrijding de novelle opnieuw uit. In datzelfde jaar verscheen de Franse

vertaling die een afzet vond van 600.000 exemplaren.

In Israël is het een aantal jaren geleden tot een toneelversie van *Adres Onbekend* gekomen, vertolkt door Teatron Hakiboets. In Nederland is *Adres Onbekend* op het toneel gezet door het Joodse amateurtoneelgezelschap onder leiding van Brendele Hertzberger - inmiddels op alia gekomen. De Joodse hoofdpersoon Max werd omgewerkt tot een vrouwenrol die ze zelf vertolkte. De recente toneelopvoeringen van *Adres Onbekend* vonden o.a. plaats in het Parool Theater, hartje Amsterdam vlakbij de Nes. Het is een piepklein, smaakvol ingericht theatertje dat ongeveer zo'n dertig bezoekers kan herbergen. De afstand van het podium tot het publiek is miniem, wat een bijzondere sfeer geeft aan de beleving van de opvoering. De hoofdrollen werden vertolkt door Huib Rooymans (Max) en Carol van Herwijnen (Martin). Ze maakten een indrukwekkend stuk theater van *Adres Onbekend*. Het Parool betreurde in dit verband dat beide acteurs de pensioengerechtigde leeftijd hebben bereikt: 'Het is jammer dat zij op hun 65-ste gedwongen met pensioen moeten. Beginnende acteurs kunnen veel van ze leren.' De enige, wat kitscherig aandoende wanklank was dat Max na het vernemen van de dood van zijn zuster met kracht een diepe scheur, een *krieje*, aanbrengt in zijn colbert.

De 4 mei-herdenking zelf bracht ik samen met mijn man door aan tafel bij onze zoon, schoondochter en vier kleindochters. We hadden een vroege Sjabbat gemaakt. Plotseling, bijna onopgemerkt was het ineens 8 uur. Het werd een zeer betekenisvolle 4 mei-herdenking, daar temidden van het gezin van onze oudste zoon.

Goed voor u... een massage!

Massage is ouder dan de weg naar Rome. Massage is eigenlijk zo oud als de mensheid zelf. Elkaar even aanraken is essentieel voor ons! We zijn immers allemaal mensen, die zich zonder wezenlijk contact niet goed kunnen ontwikkelen. In een wereld vol dure apparaten en computers, een wereld waarin materialisme zo'n belangrijke rol speelt, kan het heerlijk zijn om een paar 'gewone' handen te voelen.

Als een baby huult omdat hij zich niet prettig voelt of honger heeft, kalmeer je hem door hem tegen je aan te houden. Het is belangrijk dat je een baby aanraakt en aait. Het is net zo belangrijk als het voeden. Onderzoek heeft bewezen, dat mensen, die in hun jeugd geen lichamelijke genegenheid hebben gekregen, later in hun leven vatbaarder zijn voor ziekten. Hun fysieke en psychische afweersysteem wordt door een gemis aan tederheid en knuffels in hun kindertijd gesaboteerd. Daardoor missen zij de innerlijke kracht om zich te weren tegen allerlei factoren die hun gezondheid bedreigen.

Aanraken is niet alleen belangrijk als je klein bent. Onze behoefte aan aanraking verdwijnt niet met het ouder worden, maar wordt eerder sterker. Uit onderzoek bij bewoners van bejaardenhuizen blijkt bijvoorbeeld, dat degenen die vaak worden aangeraakt een positiever zelfbeeld hebben. Men komt op de leeftijd dat het gehoor, gezichtsvermogen en de mobiliteit afnemen en men zich kwetsbaar gaat voelen. Dankzij de emotionele betrokkenheid van de aanraking, het masseren, voelen mensen zich vaak beter.

Massage is goed voor onze geestelijke en lichamelijke gezondheid. Een goede massage brengt niet alleen rust in de geest, ook het lichaam zelf ontspant. De doorbloeding van de huid wordt bevorderd, waardoor de stofwisseling in de huid verbeterd wordt. Dode huidcellen schilferen af en de huid vernieuwt zich als het ware,

zodat verouderingsrimpels minder snel zullen ontstaan. In feite worden door massage alle huidfuncties verbeterd.

Na een complete ontspanningsmassage voel je je niet alleen jonger, je ziet er ook jonger en gezonder uit. De bloedsomloop wordt op gang gebracht, zodat afvalstoffen in het lichaam sneller en beter worden afgevoerd. Daarnaast zullen de spieren zich ontspannen en in een betere conditie komen, omdat ook de spierstofwisseling verbeterd wordt. Ook het weerstandsvermogen van het lichaam tegen infecties zal verbeteren, vooral omdat het lymfestelsel beter zal werken. Regelmatige massages verbeteren tevens de spijsvertering.

Massage versterkt dus het fysieke en psychische weerstandsvermogen in alle opzichten! Massage dient niet alleen een genezend, maar ook een preventief doel.

Joanne Nihom
[holistisch therapeute]

Gezocht:

Ik ben voor onderzoek (en een mogelijke reünie in de toekomst) op zoek naar voormalige leden van

De Werkgroep Israël

Zowel in Nederland als in Israël

*Geef je op per e-mail aan
brasz@actcom.net.il*

Organisaties van of voor ex-Nederlanders in Israël:

(Ontbrekende organisaties zijn uitgenodigd zich te melden)

Ajalah – Belangenbehartiging Vervolgingslachtoffers – www.ajalah.com

Akevoth – Stichting voor Nederlands Joodse Genealogie - <http://dutchjewry.org>

Anajah – Vrouwelijke Academici en Kunstenaars – anajah@actcom.net.il

Beth Joles – Nederlands ouderhuis in Haifa – joles@joles.co.il

Beth Juliana – Nederlands ouderhuis in Herzlia – www.beth-juliana.co.il

Center for Research on Dutch Jewry - <http://dutchjewry.net>

Dutch Forum - <http://www.dutch-forum.com>

E-krant – Elektronische krant voor Nederlandstaligen – ekrant@actcom.net.il

Elah – Centrum voor psycho-sociale begeleiding – www.elah.org.il

IDAA – Israel Dutch Alumni Association – vanm@smile.net.il

Irgoen Olei Holland – Immigrantenorganisatie – www.ioh.co.il

Jad Davids – Hulpfonds voor ouderen – 03-6242920

Jahav – Stichting van Jehoedei Holland BeJisraeel - YAAKOV94@012.net.il

Keren Mejochedet – Hulpfonds – kerenmejochedet@ioh.co.il

Leningfonds – Harama 5a, 44538 Kfar Saba

Nederlandse Ambassade – www.netherlands-embassy.co.il

Nederlandse School Het Kikkerlandje Tel Aviv – www.dutch-forum.com/school

Nini-Emz – Extra Murale Zorg voor ouderen – <http://nini.org.il>

SCMI – Stichting Collectieve Marorgelden Israël – www.scmi.org.il

Sinjoï – Stichting Nederlandse Joodse Oorlogswezen in Israël – www.sinjoï.info

SPI – Stichting Platform Israël – spis@netvision.net.il

Stipendiumfonds – www.milga-nl.org.il

Tempo Dulu – Stichting Indische Nederlanders in Israël – lehrers@bezeqint.net

WUV-kantoor – Wet Uitkering Vervolgingslachtoffers – nlgovjer@zahav.net.il